

? 1. З дапамогай карты і тэксту параграфа ахарактарызуйце месцазнаходжанне Старажытнай Індыі. 2. Як называліся і дзе ўзніклі найстаражытнейшыя індскія гарады? У чым заключаецца іх асаблівасць? 3. Растлумачце сэнс паняцця «варна». 4. Пры якім правіцелю індыйская дзяржава дасягнула найвышэйшай магутнасці? Чым адрозніваюцца два перыяды яго кіравання?

? Жыхары Індыі вынайшлі лічбы і гульню для цароў і военачальнікаў — «ча-туранга». З дапамогай дадатковых крыніц інфармацыі высветліце: чаму лічбы, створаныя індыйцамі, мы называем арабскімі? Як сёння называецца старажытная індыйская гульня і чаму яна магла навучыць военачальнікаў?

§ 25. Культура Старажытнай Індыі

?! Якія народы старажытнасці стварылі сваю пісьменнасць?

«Нават разумны чалавек будзе станавіцца менш разумным, калі ён не будзе самаўдасканалвацца», «не рабі іншаму таго, што магло б з'явіцца прычынай тваёй пакуты». Такіх мудрых заповедзей стараліся прытрымлівацца старажытныя індыйцы. Якія яшчэ дасягненні ў культурным жыцці, што пакінулі нам жыхары Старажытнай Індыі, не страцілі каштоўнасці ў нашы дні?

1. Мовы і пісьменнасць Старажытнай Індыі. Пакуль невядома, на якіх мовах гаварылі жыхары Індыі ў трэцім тысяччагоддзі да н. э. Іх пісьменнасць яшчэ не расшыфравана. Але вядомая мова, на якой гаварылі прышлыя арыі. Яна называецца *санскрыт*, што азначае «дасканалы». Шмат якія сучасныя мовы Індыі роднасныя санскрыту. Ёсць у санскрыце і словы, падобныя да беларускіх. Напрыклад, «веда» — «веды», «швета» — «святая», «брахман» — «рахманы», «будх» — «будзіць».

Паміж Беларуссю і Індыяй — тысячы кіламетраў. Як вы думаеце, чаму ў санскрыце і беларускай мове ёсць падобныя па гучанні словы?

Стваральнікамі санскрыту лічыліся багі, а захавальнікамі — брахманы. Кожны чалавек, які лічыў сябе арыем, павінен быў ведаць гэту мову. Шудры не мелі права вывучаць санскрыт пад страхам жорсткага пакарання.

2. Духоўнае жыццё індыйцаў. Найстаражытнейшымі творамі індыйскай літаратуры лічацца *Веды*, створаныя не пазней за другое тысячагоддзе да н. э. Веды (даслоўна «веды», «мудрасць») — свяшчэнныя кнігі, якія змяшчалі многія важныя для старажытных індыйцаў веды. Лічылася, што Веды былі дадзены людзям багамі праз святых мудрацоў. Вывучаць і тлумачыць Веды маглі толькі жрацы. Усё духоўнае жыццё старажытных індыйцаў будавалася на аснове Ведаў. Таму старажытную індыйскую культуру часта называюць ведыйскай.

3. Літаратура. Літаратура старажытных індыйцаў — гэта вялізная спадчына для ўсяго чалавецтва. Значная частка старажытнаіндыйскай літаратуры напісана на санскрыце. Немалы лік сачыненняў старажытных індыйцаў уваходзіць у скарбніцу сусветнай літаратуры. Першае месца ў гэтым шэрагу належыць вялікім паэмам «*Махабхарата*» і «*Рамаяна*». Гэтыя творы расказваюць пра жыццё старажытных індыйцаў, іх войны, вераванні, звычаі і прыгоды. Старажытныя індыйцы назвалі паэму «*Махабхарата*» «народнай Ведай». Створаныя імі цудоўныя казкі, паданні, міфы і легенды сёння ведаюць далёка за межамі Індыі.

4. Рэлігія Старажытнай Індыі. Пра вераванні насельніцтва індскай цывілізацыі мы ведаем пакуль няшмат. Людзі верылі ў багіню-маці, у трохаблічнага бога, заступніка жывёлагадоўлі,

◀ Карова — свяшчэнная жывёла ў сучаснай Індыі

пакланяліся некаторым відам расліннага і жывёльнага свету. Свяшчэннымі жывёламі лічыліся бык і карова. Існаваў таксама культ вады і вера ў замагільны свет.

Старажытная Індыя з'яўляецца радзімай адразу дзвюх вялікіх рэлігій Усходу — *індуізму* і *будызму*. Індуізм бярэ свой пачатак у Ведах. Веды — першыя і галоўныя кнігі індуізму.

Прыкладна з VI ст. да н. э. у Індыі з'яўляецца новая рэлігія. Яе заснавальнікам быў *Бўда*. Імя «Буда» азначае «абуджаны» або «прасветлены». У старажытным будызме няма веры ў багоў. Адзіны святы — сам Буда. Ён паказваў людзям шлях да дасканаласці і пазбаўлення ад пакут.

Будызм вельмі хутка распаўсюдзіўся ў старажытнаіндыйскім грамадстве. У III ст. да н. э. яго прыняў вялікі цар Ашока. Але ў пачатку нашай эры будызм быў выцеснены індуізмам з Індыі ў Кітай і іншыя суседнія краіны.

Прыхільнікаў будызму і індуізму аб'ядноўвала агульная вера ў тое, што пасля смерці чалавек нараджаецца зноў. Пры нараджэнні ён атрымлівае тое, што заслужыў сваімі паводзінамі ў мінулым жыцці.

▲ Агні — ведыйскі бог агню

▲ Выява Буды

с. 152–154

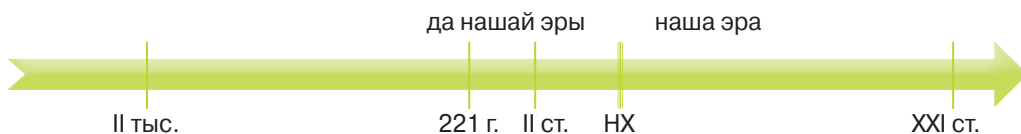
ПАДВЯДЗЁМ ВЫНІКІ

♦ *Мова старажытных арыяў — санскрыт — паўплывала на развіццё многіх моў сучаснай Індыі.* ♦ *Вышэйшым дасягненнем старажытнаіндыйскай літаратуры з'яўляюцца Веды, «Махабхарата» і «Рамаяна».* ♦ *Старажытныя індыйцы стварылі дзве вялікія рэлігіі — індуізм і будызм.*

1. Знайдзіце ў тэксце звесткі пра асноўныя дасягненні культуры індыйцаў. Складзіце і запішыце ў сшыткі план параграфа. 2. Чаму старажытную індыйскую культуру называюць ведыйскай? 3. Што агульнае ў рэлігіі егіпцянаў, жыхароў Міжрэчча і прыхільнікаў індуізму? 4. У чым заключаецца асаблівасць будызму? Як вы думаеце, чаму гэтая рэлігія распаўсюдзілася не толькі ў Індыі, але і ў іншых краінах?

§ 26. Узнікненне дзяржавы ў Кітаі

1. У далінах якіх рэк створаны найстаражытнейшыя цывілізацыі Усходу? 2. Назавіце прычыны ўтварэння першых дзяржаў. 3. Што рабілі правіцелі гэтых дзяржаў для ўмацавання сваёй улады?

Адзін з кітайскіх мудрацоў лічыў, што дзяржава павінна нагадваць сям'ю, дзе правіцель, як бацька, клапаціцца пра падданных, а падданыя шануюць яго і любяць адзін аднаго, як браты.

Ці ўдалося стварыць такую дзяржаву ў Кітаі? Хто і калі аб'яднаў Кітай? Чым займалася насельніцтва гэтай краіны і што яно навучылася рабіць першым у свеце?

1. Краіна і насельніцтва. Кітай размешчаны на ўсходзе Азіі. Яшчэ ў глыбокай старажытнасці людзі засялілі шырокія раўніны, па якіх працякаюць вялікія рэкі — *Хуанхэ* і *Янцзы*. На захадзе раўніна пераходзіць у пласкагор'е, а далей — у скалістыя горныя хрыбты.